

Dede Korkut'ta Halk Hukuku UNSURLARI

Fikret Türkmen*

Özet

Dede Korkut Kitabı'nda örf-âdet hukuku yahut geleneksel halk hukuku (örfî hukuk) açısından oldukça çarpıcı örnekler bulunmaktadır. Bu örnekler Dede Korkut Hikâyelerinin sosyal düzenimiz için önemli hukukî prensipler içerdiğini göstermektedir. Bu nedenle Dede Korkut Kitabı, Türk hukuk tarihi için önemli bir kaynaktır. Ancak, bu konuyla ilgili yapılan çalışmalar yeterli değildir. Bu makalede, Dede Korkut Kitabı halk hukuku açısından ele alınmış ve incelenmiştir. Dede Korkut Kitabı'ndaki; Oğuz cemiyetinde suç sayılan davranışlar ve ceza hukuku, İslamiyet öncesi geleneksel bozkır cemiyetinde rastlanan hukukî durumlar ve devlet anlayışı ile ilgili hükümler tespit edilmiş ve örnekler eski Türk hukuku çerçevesinde değerlendirilmiştir. Ayrıca, Dede Korkut Kitabı'ndaki halk hukuku ile ilgili örnekler, modern hukukun kaynaklar arasında değerlendirilebilir. Bu makalede, Dede Korkut Kitabı'nda yer alan halk hukuku örnekleri ile modern hukuk arasındaki ilişkiler de değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Dede Korkut, Korkut Ata, Hukuk, Halk Hukuku, Örfî Hukuk.

Hukuk, bir toplumda uyulması gerekli olan ve sosyal düzeni sağlayan kuralların toplamıdır. Resmî hukuk, toplumdaki yenileşme ve ihtiyaçlara göre değişir. Devletin yasaları veya emirleri ile bu değişiklikler gerçekleşir. Halk arasında ise yazılı kaynaklarda bulunması şart olmayan

---

* Prof. Dr., Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü / İzmir
fikret.turkmen@ege.edu.tr

başka kurallar bulunmaktadır. Bir toplulukta aynı veya benzer davranışlar ve ortak tutumlar, ortak bir kural haline gelir. Fertler bu kuralları benimser ve bununla ilgili davranışları tekrarlar. Böylece gittikçe genişleyen bir çevrede bilinçli veya bilinçsiz tekrar edilen bu ortak davranışlar örf ve âdet kuralı niteliği kazanır (Akı 1989: 132-133). Halk hukuku da denilen bu kurallar, etnik grupların tarihinden, dinî özellik ve emirlerden de etkilenerek tarihin derinliklerinden süzülerek gelmişlerdir ve o toplumu temsil ederler.

Eski metinlerde *törü* veya *törö* olarak geçen terim, bugünkü anlamıyla hukuk demektir. Türk topluluklarında devlet, emretme salahiyetine sahip ve o emri de icra gücü olan sosyal bir kurumdur. Bu, devletin hükümlerlik hakkıdır. Bu hak, Türklerde hükümdardadır. Bu emretme, öğüt verme veya sözünü geçirme olgusu, insan üstü vasıflarla ilahî bir güçle mücehhez olmayı gerektirmektedir. Bu ilahî güç ise hükümdarlara hastır. Başlangıçtan beri *ilahî misyon hukukuna dayalı* bir sistem dinî topluluklarda görülmüştür. Ancak Türklerde siyasî birlikler dinî özellik taşımamaktadır. İdarecinin salahiyetleri sınırlıdır. *Kutadgu Biliğ*'te hükümdarlık makamının millete hizmet olduğu sıklıkla vurgulanmıştır. Ayrıca, "Hizmet etmekle kul, bey olur." diyerek hükümdarın, iktisadî istikrar, adil kanun ve asayiş sağlama ile görevli olduğunu söyler (Kafesoğlu 1977: 225).

Dede Korkut Kitabı'nda izlerini gördüğümüz hukukî unsurlar, bu şeklini almadan önce, eski Türk devletlerindeki insan unsuru ile birleşmiş bir kuruluş ve işleyiş tarzı olarak görülebilir. Açık-dar mekan veya açık-geniş mekanda yaşayan Türk topluluklarında devlet kurulurken herhangi bir ailenin kılıç gücü ile değil, idarecilerle işbirliği yapan halkın gayreti ve katkısı ile gerçekleşen siyasî bir teşekkül olmuştur. Orhun Kitabeleri'nde "illedük ilin.. kaganladuk kaganın yitirü idmiş = Türk kavmi il yaptığı ilini... kağan yaptığı kağanını kaybedivermiş" demektedir (Ergin 1970: I. Doğu satır 6-7, II. Doğu satır 7). Aynı metinde "Babam kagan (İlteriş) 17 er ile harekete geçti. Bunu işiten dağdakiler, o vadakiler toparlanıp geldiler. 70 sonra 700 kişi oldular...(Hakanlığı) atalarının törelerine göre kurdular" demektedir (Ergin 1970: I. Doğu satır 11-13, II. Doğu satır 11-12). Bu teşkilatlanma prensibi ve inancı, Dede Korkut Kitabı'nda da İslamize edilerek devam edecektir (geniş bilgi için bk. Köprülü 2005).

Türklerin İslam kültür çevresine geçişlerinden sonra bu durumun değişmeye başladığı görülür. Hukuk'un İslam esaslarına dayandırılması

zarureti, Türklere ikili bir sistemin uygulanması sonucunu doğurmuştur. Bir yanda şer'i hukuk, diğer yanda geleneksel hukuk etkisini sürdürmüştür. Geleneksel toplumda hiçbir dönemde şer'i hukuk tam bir hakimiyet kuramamış, hükümdar iradesi ve hükümet kararları da şer'i hükümler kadar etkili olmuştur (Önder 1976: 226).

Örf kavramı, İmam-ı Âzam Ebu Hanife'den beri, İslam-Türk hukukçularını da yakından ilgilendirmiştir. İslam hukukunda dört önemli kaynak vardır. Bunlar 1. Kitap (Kur'an-ı Kerim), 2. Hadis (sünnet), 3. İcma-i ümmet, 4. Kıyas-ı fukaha'dır. Bunlardan ilk ikisine asıl kaynaklar anlamında, *aslü'l-asıl* denilmiştir. Son ikisi ise ilk ikisinde halli gereken mesele halledilemezse, o konuda icma -toplama, birleştirme- ile halledilirdi. Eğer icmada da netice alınamazsa kıyasla, yani bir şeyde sabit olan hükmün diğer bir şeyde de, bir rey veya içtihat neticesinde karara bağlanması ile halledilirdi. Sonuçta Mecelle'de belirtildiği gibi, *âdet muhkemdir* yani örf ve teamüle göre hüküm verilmektedir.

Modern hukukun öncülerinden sayılan Alman bilgini Friedrich Karl von Savigny,

Hukuk kaideleri insan iradesiyle; insan şuuru ile yapılmaz, icad edilmez. Hukuk kendiliğinden halk içinde ve halkın ruhunda doğan, her cemiyete, her devre, ihtiyaç ve telakkilerine göre değişen bir nizamdır. Bundan dolayı hukuk biyolojik uzviyetler gibi, ancak tekâmül ile meydana gelir. İçinde tekâmül ettiği cemiyet fertlerinin mensup bulunduğu etnik grubun, yaşadığı muhitin ve zamanın, toplumsal ve iktisadî münasebetlerin bu oluştaki tesiri kat'idir. Böylece hukuku meydana getiren etken insanın şuurulu iradesi olmayıp halk ruhudur ve hukukun ideal kaynağı, daha doğrusu ideal doğuş şekli, kanun değil, örf ve âdettir." (Nahya 1975: 105-106)

diyerek, örf ve âdetlerin önemini vurgular.

Bir geleneğin örf ve âdet hukuku haline gelmesi için, maddî, ruhî ve hukukî olmak üzere üç unsurun bulunması gerekir. Maddî unsurdan kasıt, bir âdetin istikrarlı ve uzun bir devre, üstelik aynı tarzda devamlı olmasıdır. Gelenek, ancak o zaman hukukî bir merteye kazanır. Osmanlı hukukunda Kanuni Sultan Süleyman döneminde derlenen örf ve âdetler *Kanun-nâme* adıyla kanun mertebesine yükselmiştir. Bu derlemelerden

bir örnek verecek olursak; “Mera yerlerinde tayin-i hudud yoktur. Kadimden ve ne yerde davar yürüyegelmiş ise, ol mahallerde yürür. Kadim kırk, elli yıla denilmez. Kadim oldur ki, onun evvelin kimesne bilmeye” şeklinde kayda alınmış ve yazılı hukuk haline gelmiştir. Buraya kadar anlatmak istediğimiz konu, geleneksel halk hukukunun mahiyeti ve önemidir. Bu husustaki tanımın tarihî gelişimi yanında modern hukuk, örf ve âdet hukukunu; “Bilinçli veya bilinçsiz olarak tekrar edilen davranışlar zaman içinde insanlar için bir alışkanlık haline gelirse toplum da bunu benimser ve aksi davranışları bir yaptırıma bağlarsa, bu örf ve âdet hukuku olur” şeklinde tarif etmiştir (Bilge 1994: 49). Örf-âdet hukuku yetkili bir organ eliyle bilerek ve istenerek oluşturulmuş kurallar değildir. Toplum içinde kendiliğinden oluşan bu kurallar, toplumun vicdanında ve ruhunda yer alırlar (Akıntürk 2006: 81). Örf ve âdet hukuku modern hukukun kaynakları arasında bulunmakta, hukukun bütün disiplinleri için kaynak olarak kabul edilemez. Söz gelimi, ceza hukukunda örf ve âdetler her zaman kaynak olarak kullanılmazlar. Modern hukukun temel prensiplerinden biri *kanunsuz suç ve ceza olamaz* şeklindedir. Bu ne tür hareketin suç olarak kabul edileceğinin ve bu suça nasıl bir ceza verilebileceğinin önceden belirlenmesi demektir. Kanun tarafından suç ve cezası belirlenmemiş bir eylem, örf ve âdete göre suç olsa bile, modern hukukta suç olarak kabul edilemez.

Medenî hukuk ve ticaret hukukunda ise, her iki kanun da uygulanabilir. Bir hüküm yoksa, hakim örf-âdet hukukuna göre karar verir. Türk Medenî Kanunu (son değişikliklerle yürürlüğe giriş tarihi 08.12.2001) ve Ticaret Kanunumuzdaki ilk maddelerde, örf ve âdetlere büyük önem verilmiştir. Böylece yürürlükteki hukukun da örf-âdet hukukunu göz ardı etmediğini görülmektedir.

Aynı durum uluslararası hukukta da karşımıza çıkmaktadır. Kişiler arasında açık bir mutabakat gerektirmeyen örf-âdet kuralları, iç hukuka göre daha büyük bir önem kazanmıştır. Temel nitelikteki birçok uluslararası hukuk kuralı, uluslararası örf ve âdet hukukunun yazılı hale getirilmiş şeklidir (Sur 2008: 70). Uluslararası hukukun aslî kaynakları arasında yer alan örf ve âdet kuralları iç hukuktaki *tamamlayıcı ve boşluk doldurucu* vasfının da çok üzerine çıkmış ve gerek varlığı, gerekse etkisi ve gücüyle uluslararası hukukun en önemli düzenleyicisi olmuştur.

Yukarıda belirtmeye çalıştığım örf-âdet hukuku yahut geleneksel halk hukuku açısından incelendiğinde Kitab-ı Dede Korkut'ta oldukça çarpıcı

örnekler bulunmaktadır. Bu konuyla ilgili yapılan çalışmalar henüz yeterli olmadığı için ben sadece görebildiğim, örf-âdet hukuku olarak incelenebilecek başlıkları tespit ettim. Bu konuda daha önce yapılmış çalışmalar içinde, Azerbaycanlı Me'sum Melikova'nın "Dede Korkut Kitabında Hukukî Meseleler" (Melikova 2001: 40-51) adlı makalesi dışında doğrudan konu üzerinde yoğunlaşmış araştırma görmedim. Bu makalede de Dede Korkut'taki kadın anlayışının eski Zerdüşt anlayışına bağlanması eğilimi dikkati çeker. Bunun dışında elbette pek çok bilim adamı (Fuat Köprülü, Sadri Maksudi Arsal, V. A. Gordlevsky, A. İnan, İ. Kafesoğlu vb.) çeşitli incelemelerinde yer yer bu konuya temas etmişlerdir.

Bütün bu çalışmalarda Dede Korkut Hikayelerinin, Oğuzların bir teşkilat şemasına yani idare hukukuna bağlı olduğu görüşü ortaktır. Eserde Oğuzların hükümdarı Bayındır Han'dır. Ondan sonra Kazan Bey gelir, daha sonra Oğuz ülkesi iç ve dış Oğuz olmak üzere (Üçok-Bozok) ikiye ayrılır. Kazan Bey aynı zamanda İç Oğuz'un beylerbeyidir. Dış Oğuz'un beylerbeyi ise Kazan'ın dayısı Aruz'dur. Bunların idaresinde daha sonra 24 Oğuz boyunun beyleri gelirler. Bu siyasî ve idarî düzen içerisinde aksakal Dede Korkut, Oğuzların akıl hocası, ozanların piri, keramet sahibi ve müelliftir (Ergin 2003: 9). Dede Korkut'un giriş kısmında Korkut Ata'nın danışmanlığı hakkında etraflıca bilgi verilmektedir. O, Bayat boyundan bir erdir. Oğuz'un tam bilicisidir. Ne derse olur, gaipten haberler verir. Allah onun gönlüne ilham eder. Ne iş olursa olsun ona danışılır, o ne buyurursa kabul edilir.

Korkut Ata, toplumda hem sosyal düzenleyici hem de dinî yönü olan bir danışmandır. O, daha girişte takdim edilmekte ve onun ağzından Oğuz töresi sıralanmaktadır. Dualar ve beddualarla O, Oğuz cemiyetine bilgi ve tecrübelerini aktarır. Aslında bu bilgilerin büyük bir kısmı İslamize edilmiş eski Türk töresinden ibarettir. Aile hukukuna esas teşkil eden kadının statüsü, toplum içindeki kadın tipleri ile örf ve âdetlerimize göre kadın davranışlarının nasıl olması gerektiği anlatılır.

Dede Korkut'taki *Dirse Han Oğlu Boğaç Han*^{*} hikayesinde Bayındır Han'ın idareci sıfatıyla yılda bir kere ziyafet vererek Oğuz beylerini toplaması ve toplumdaki ataerkil aile hukukunun günlük hayatın her safhasında nasıl karşımıza çıktığını gösterir. Ziyafette kesilen hayvanlar

* İncelemede, Muharem Ergin. *Dede Korkut Kitabı-İnceleme*. Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2003 kullanılmıştır. Alıntılardaki sayfa numaraları bu kitaba aittir.

bile, çoğalmaya engel olmasın diye erkeklerden seçilmektedir. (Attan aygır, deveden buğra, koyundan koç kesmek gibi...)

Dua ve dileklerle oğlan çocuğun doğması ve hüner göstererek (mesela boğayı öldürerek) isim alması; taht ve beylik almak için hüner göstermenin şart olması, örf ve adet hukukunun esaslarından bazılarıdır.

Kırk yiğitten yirmisi oğlanı kötülerken ve babasının cezalandırmasını isterken Boğaç'ın yaptıklarını şu şekilde sıralamaktadırlar:

Nerede güzel ortaya çıktı ise çekip aldı, aksakallı ihtiyarın ağzına sövdü, ak bürçekli kadının sütünü çekti (...) Sen var iken av avladı, kuş kuşladı. Anasını yanına alıp geldi. Al şarabın keskininden aldı, içti. Anası ile sohbet eyledi. Babasına kast eyledi. (...)

Hanlar Hanı Bayındır'a haber varır, Dirse Han'ın oğlu böyle görülmemiş şey yapmış derler, seni çağırırlar. Bayındır Han'ın katında sana gazap olur (Ergin 2003: 26-27).

Bu sayılan davranışların hepsi Oğuz cemiyetinde suç sayılan davranışlardır. Cezası genellikle ölümdür. Zaten Dirse Han da "Varın getirin öldüreyim, böyle oğul bana gerekmez" (Ergin 2003: 27) diyerek, suçun cezasını da söyler.

Dede Korkut'ta ceza hukuku ile ilgili oldukça bol malzeme bulunmaktadır. Hangi suçların hangi ceza ile tecziye edileceği açık açık ifade edilmektedir. Mesela, meşru müdafaa hakkı bunlardan biridir. Suç unsurunun ortadan kaldırılması için Dirse Han'ı azmettiren 40 kişi, azmettirme veya zorlama fiilini meşru kılmak için, "oğlun seni onu öldürmeden sen oğlunu öldürmeğe bak" (Ergin 2003: 28) diyerek tehlikeyi ortadan kaldırmanın suç olmayacağını belirtmekte oğlunu öldürme fiilini haklı göstermeye çalışmaktadırlar.

Bu konuda halkın anlayışını açık bir senaryo içinde anlatan olaylar "Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Destan"da geçmektedir.

Baktılar gördüler altı bölük toz indi. Kimi der: geyik tozudur, kimi der: düşman tozudur. Kazan der: geyik olsa bir veya iki bölük olurdu, bu gelen bilmiş olun, düşmandır, dedi.

(...) Oğlan der: Düşman diye neye derler? Kazan der: Oğul onun için düşman derler ki, biz onlara yetişsek öldürürüz, onlar bize yetişse öldürür, dedi. Uruz der: Baba içinde bey yiğitleri öldürseler

kan sorarlar mı? Davalarlar mı? Kazan der: Oğul bin kafır öldürsen kimse senden kan davalamaz (Ergin 2003: 93-94).

Yine aynı hikâye geleneksel hukukun, halk anlayışının bir başka orijinal örneği daha vardır. O da şöyle anlatılmaktadır:

“Uruz esir oldu babasının haberi yok. Öyle sandı ki düşman yenildi. Atın gemini çevirdi, geri döndü. Geldi oğlunu bıraktığı yerde bulamadı. A beyler oğlan nereye gitmiş olabilir, dedi. Beyler der: Oğlan kuş yürekli olur, kaçıp anasına gitmiştir, dediler. Kazan karardı, döndü der: Beyler Tanrı bize bir hayırsız oğul vermiş, varayım onu anasının yanından alayım, kılıç ile paralayayım, altı bölük edeyim, altı yolun ayırımında bırakayım, bir daha kimse yaban yerde arkadaş koyup kaçmasın, dedi” (Ergin 2003: 98).

Bu iki olay bozkır medeniyetindeki ölüm cezasının nelere, hangi suçlara ve ne kadar pragmatik amaçlı verildiğini göstermesi bakımından son derece dikkat çekicidir.

Birinci olayda Uruz, henüz dost kimdir, düşman kimdir bilmezken, adam öldüren birinden kan hesabının sorulacağını ve dava açılacağını bilmektedir. Bu da bozkır geleneksel hukukunun herkes tarafından bilindiğini göstermektedir.

İkinci olay ise bir başka değerler sisteminin hukuka yansımısını göstermektedir: “Bir daha kimse yaban yerde arkadaş koyup kaçmasın” (Ergin 2003: 98).

Arkadaşı bırakıp kaçmak, yukarıda anlatıldığı gibi, oğul bile olsa, ölüm sebebi olarak kabul edilmektedir. Modern hukukta da savaş sırasında düşmandan kaçmak ağır bir suçtur. Bu başkasına ibret olacak bir ceza ile cezalandırılmalıdır. Hatta anasının yanına kaçtığını zannettiği oğlunu, kılıç ile parçalayıp altı bölük edecek ve altı yol ayırımına bırakacaktır. Zaten savaştaki korkaklık en büyük ayıp olarak değişik yerlerde sık sık tekrarlanır.

Hikâyeyi anlatan sanatçı, “O gün kara çelik öz kılıçlar çalındı. O gün kargı dili kayın oklar atıldı, alaca ejder sivri mızraklar batırıldı. O gün *namertler kalleşler sapa yer gözetti.*” (Ergin 2003: 97) derken bu inancı ve değeri işaret eder. Bu kalıp ifade, savaş olan her hikâyede tekrarlanarak özellikle vurgulanmaktadır.

Hikâyelerdeki hukukî yapının temelinde; suç ve ceza (ceza hukuku), kabile teşkilatı, savaş kararı verme (Han buyruğunun önemi), ad verme, evlat edinme, arabuluculuk yapma (Dede Korkut sık sık arabulucu olur), iç asayişin sağlanması, vasiyet, af ilanı gibi günümüz modern hukukunda da yer alan geniş bir yelpaze görülmektedir.

Biz bunlardan İslamiyet öncesi geleneksel bozkır cemiyetinde rastlanan bu hukukî durumları teker teker incelemek yerine, sadece suç ve ceza hukuku üzerinde durduk. Bu konuyu her bir hikâyede inceleyebildik, ancak makalenin hacmini düşünerek bunların sadece isimlerini vermekle yetindik. Mesela, karakol tayin etmenin geleneksel bir hukuka dayandığı ve bir mukavele ile karakol tayin edildiği “Begil Oğlu Emren” hikâyesinde şu şekilde anlatılmaktadır: Düşman başı gönderme, yılda bir kere Bayındır Han’a gitme, yılda üç hediye gönderme (Ergin 2003: 165-166) görüldüğü gibi teşkilatlanma, görev ve yetkilerin paylaşımı şeklinde toplumun ihtiyacına uygun olarak devam ettirilmektedir.

İslamiyet’in kabulünden sonra bu geleneksel hukukun yanına şer’i hukuk da gelir.

Yine Begil Oğlu Emren hikâyesinde “padişah Tanrı’nın gölgesidir, padişahına asi olanın işi rast gelmez” (Ergin 2003: 167) denmektedir ki bu daha sonraki dönemlerde de hilafetle birleşerek tamamen İslamize olan bir anlayışa dönüşecektir.

Dede Korkut Hikâyelerinde, sosyal devlet anlayışına uyan çok önemli hükümler de bulunmaktadır. “Kam Püre’nin Oğlu Bamsı Beyrek” hikâyesinde Rum diyarına gidip gelen ve ticaret yapan bezirgânlar bulunmaktadır. İstanbul’a gidip, nadide hediyeler alan bu tüccarları korumak, yol güvenliklerini sağlamak da Bayındır Han’a ait görevlerdendir. Mesela, aynı hikâyede Eynük Kale’sinin kâfirleri bezirgânları soyunca, onların malını kurtarmak ve intikamlarını almak Oğuz beylerine düşer. Ayrıca, beylerin arazilerinde avlanan herhangi birisi arazinin sahibi olan beye pay ayırmak zorundadır. Kız isterken başlık verilmesi gibi aile hukuku kuralları İslamize edilmiştir. Aynı şekilde Dede Korkut Kitabı’nda önemli bir vergi sistemi “pençik çıkartma”dır. Bu terim, savaş sırasında elde edilen ganimetin beşte birinin Bayındır Han’a vergi olarak ayrılması demektir. Hikâyelerde zaferden sonra bu ganimetler Han’a sunulmakta, Bayındır Han da yılda bir kere hatununun elinden tutarak otağından ayrılıp, otağını yağmalatmaktadır. Bu tavır diğer beylerde de görülmekte, beyler, aç

görünce doyurarak, çıplak görünce giydirerek sosyal dayanışma hukukuna uygun davranışlar sergilemektedirler.

Halk hukuku açısından Dede Korkut hikâyelerindeki, bozkır Türk devletinde asıl ve en önemli mesele ilin bütünlüğüdür. Yasaların, hürriyet eğilimi ile ahenkli bir şekilde uygulanması ayrı bir öneme sahiptir. Gururuna dokunulduğu zaman çok sert tepki gösteren, hatta yasaları da çiğneyen bozkır insanını idare etmek kolay bir iş değildir. Töre sınırlamaları ile şahıs haklarını ve toplumun menfaatlerini çatıştırmadan sosyal düzeni sağlamak yüksek bir idarî kabiliyet gerektirmektedir. Bu yüzden toplumun liderlerinin cesareti ve askerî zekasının yanında tedbirli, ileri görüşlü yani hakim ve bilge olması da gereklidir. Dede Korkut'taki bu özelliklerin, bir iş bölümü ile dağıtıldığı görülür. Dede Korkut (Korkut Ata) hem bilgeliğin hem danışmanlığın sembolüdür. Bayındır Han "töre"nin uygulanmasından sorumlu liderdir. Hanlar ve beyler halkı tedirgin etmeden sosyal ve kültürel alışkanlıkları safiyane ve sevimli bir üslupla devam ettirirler. Hiyerarşik bir hukuk düzeni ve saygıya dayalı bir protokol sırası, töre ile belirlenmiş ve sabitlenmiştir. Aslında uygulamanın oldukça sert müeyyideler ihtiva eden "töre"lere toplum, gönüllü bir şekilde uyar. İsyanlar, kargaşa ve iç huzursuzluklar "töre"nin yanlış uygulamalarından doğar ve düzen yine töre ile sağlanır.

Sonuç olarak, Dede Korkut Hikâyelerinin, Türk hukuk tarihi için çok önemli bir kaynak olduğunu, sosyal düzenimiz için hukukî önemli prensipler de va'z ettiği söylenebilir. Bu yüzden bu hikâyeler bir de bu açıdan derinlemesine incelenmelidir.

Kaynaklar

- Akı, Erol (1989). *Hukukun Temel Kavramları*. İzmir: Aydın Yay.
- Akıntürk, Turgut (2006). *Hukuka Giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yay.
- Bilge, Necip (1994). *Hukuk Başlangıcı: Hukukun Temel Kavramı ve Kurumları*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Kafesoğlu, İbrahim (1977). *Türk Milli Kültürü*. Ankara: TKAE Yay.
- Ergin, Muharrem (1970). *Orhun Abideleri*. İstanbul: MEB Yay.
- _____ (2003). *Dede Korkut Kitabı-İnceleme*. İstanbul: Boğaziçi Yay.

- Köprülü, Mehmet Fuat (2005). *İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi*. Ankara: Akçağ. Melikova, Me'sum (2001). "Dede Korkut Kitabında Hukukî Meseleler." *Azerbaycan Şifahî Halk Edebiyatına Dair Tetqiqler*. C. X. Bakü: Seda Neşriyat. 40-51.
- Nahya, Osman (1975). "İslam-Türk Hukuklarında Örf ve Âdetlerin Önemi." *TFAY, Belleten 1974*. 105-106.
- Önder, Ali Rıza (1976). "Geleneksel Halk Hukuku." *Uluslar arası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*. C.IV. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay. 226.
- Sur, Musa (2008). *Uluslararası Hukukun Esasları*. İstanbul: Beta Basım Yay.

Elements of Customary Law (Traditional law) in the Book of Dede Korkut

Fikret Türkmen*

Abstract

The Book of Dede Korkut includes striking examples of customary law, in other words, traditional folk law. These examples show that Dede Korkut stories include very important legal principles for our social order. That is why the Book of Dede Korkut is considered significant for Turkish judicial history. However, the studies in this area are not adequate. In this paper, the Book of Dede Korkut is analyzed from the perspective of customary law. The paper defines and specifies the kinds of behaviours considered criminal in the Oghuz community and criminal law, the pre-Islamic legal situations in the traditional steppe community and the understanding of state administration. These examples are analyzed and evaluated within the framework of old Turkish law. In addition, the examples related to customary law in the Book of Dede Korkut can be regarded as the sources of contemporary law. This paper looks into the relations between the examples of customary law and contemporary law.

Key Words

Dede Korkut, Korkut Ata, Law, Traditional Law (Customary Law).

---

* Prof. Dr., Ege University, Head of the Turkish World Research Institute / İzmir
fikret.turkmen@ege.edu.tr

Элементы публичного права в книге Деде Коркута

Фикрет Туркмен*

Аннотация

В книге Деде Коркута имеются яркие примеры обычного или традиционного публичного права (традиционное право). Эти примеры показывают содержание важных правовых принципов социального порядка в книге Деде Коркута. Поэтому книга Деде Коркута является важным источником истории тюркского права. Однако, исследования по данному вопросу еще недостаточны. В этой статье Книга Деде Коркута рассмотрена и проанализирована с точки зрения публичного права. В книге Деде Коркута определены действия, рассматривающиеся как преступления в огузском обществе и уголовное право, правовые нормы традиционного степного общества доисламского периода и положения, касающиеся понимания государства, а также оценены в рамках древнего тюркского права. Кроме того, примеры публичного права, данные в книге Деде Коркута, могут быть источниками современного права. В этой статье рассмотрены также связи примеров публичного права из книги Деде Коркута с современным правом.

Ключевые слова

Деде Коркут, Коркут Ата, право, публичное право, традиционное право.

---

* проф., доктор, Эгейский университет, Институт исследований тюркского мира / Измир
fikret.turkmen@ege.edu.tr